

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

1. Датум и орган који је именовao комисију:

На основу члана 127 Статута Филолошког факултета Универзитета у Београду и члана 128 Закона о високом образовању, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 26. јуна 2020. године донело је одлуку да се образује комисија за оцену докторског рада који је Јелена Ковач предала под насловом: *Когнитивни културни модели и принципи учтивости у академском дискурсу: Србија и Шпанија као студије случаја.*

2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:

1. проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка; Шпански језик, Универзитет у Београду, Филолошки факултет (30. децембар 2010), менторка;

2. проф. др Ана Кузмановић Јовановић, ванредна професорка; Шпански језик, Универзитет у Београду, Филолошки факултет (15. јун 2016), чланица комисије;

3. доц. др Драган Станојевић, доцент; Социологија, Универзитет у Београду, Филозофски факултет (15. март 2016), члан комисије.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Јелена (Милорад) Ковач рођена је 29. априла 1983. године у Сарајеву. У Београду је завршила основну школу и Филолошку гимназију, смер класични језици. Дипломирала је 2011. године на Филолошком факултету Универзитета у Београду на Катедри за иберијске

студије, где је завршила и мастер студије 2012. године, одбранивши мастер рад из области социоллингвистике под називом *Баскијски језик насупрот кастиљанском*. На Филолошком факултету Универзитета у Београду започела је докторске студије 2012. године. Као сарадница у настави / демонстраторка на Катедри за иберијске студије Филолошког факултета Универзитета у Београду била је ангажована од 2012. до 2017. године. Године 2017. боравила је три месеца на Универзитету у Гранади (Шпанија) као добитница истраживачке стипендије за докторанде у оквиру међународног програма размене студената *Erasmus+*. Од 2017. године ради као професорка шпанског језика у Дипломатској академији Министарства спољних послова Републике Србије. Од 2018. године запослена је на Филозофском факултету Универзитета у Приштини са седиштем у Косовској Митровици као лекторка за шпански језик. Области њеног научног интересовања су социоллингвистика, когнитивна лингвистика, прагматика, савремени шпански језик, примењена лингвистика и сефардске студије. До сада је објавила више оригиналних научних и стручних радова у домаћим часописима и учествовала на неколико научних конференција и семинара за усавршавање наставника у земљи. Говори шпански, енглески и немачки језик.

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Когнитивни културни модели и принципи учтивости у академском дискурсу: Србија и Шпанија као студије случаја

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторски рад Јелене Ковач обухвата 167 страна, а сам рад је организован у осам поглавља: 1. *Уводна разматрања* (1-9); 2. *Интердисциплинарни приступ истраживању: когнитивно-критички приступ* (10-16); 3. *Однос културе, друштва и језика* (17-26); 4. *Појам учтивости и теорије о њему* (27-35); 5. *Универзитетски систем и односи у њему* (36-38); 6. *Методолошки оквир рада* (39-46); 7. *Резултати емпиријског истраживања: Србија и Шпанија* (47-79); 8. *Закључна разматрања* (80-84). Поглавља су систематично рашчлањена на велики број потпоглавља чиме је структура рада додатно учвршћена, а читање рада олакшано. Рад садржи библиографију од 107 јединица и 18 прилога (од Прилога А до Прилога О) које чине примерак водича за полуструктурирани интервју са професорима који предају на докторским академским студијама у Србији/Шпанији, примерак водича за полуструктурирани интервју са студентима докторских академских студија у Србији/Шпанији, као и транскрипти полуструктурираних интервјуа са професорима/студентима из Србије/Шпаније. Рад такође садржи *Биографију ауторке, Изјаву о ауторству, Изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и Изјаву о коришћењу*.

1. У првом поглављу рада (*Уводна разматрања*) ауторка даје опште назнаке о раду. Представљени су предмет и општи циљ истраживања, специфични циљеви, истраживачка питања и крајњи циљ, као и структура рада.
2. У оквиру другог поглавља рада (*Интердисциплинарни приступ истраживању: когнитивно-критички приступ*) ауторка се бави основним теоријским постулатима

научних дисциплина (критичка социолингвистика, когнитивна социолингвистика, когнитивна антропологија и критичка анализа дискурса) на којима је засновано њено интердисциплинарно истраживање, разматрајући језик као друштвени феномен, дискурс као друштвену интеракцију кроз коју се одражавају односи моћи у друштву и когнитивне културне моделе као одраз садејства између људског друштва и људске мисли.

3. Треће поглавље рада (*Однос културе, друштва и језика*) бави се односом који постоји између културе, друштва и језика као три нераскидиво повезане компоненте људског живота. Ауторка се затим бави етнографијом комуникације као језиком у друштвеним и говорним заједницама, разматрајући првенствено друштво, друштвени контекст и комуникацију, а потом се усмерава на језик као одраз друштвене моћи у свакодневном дискурсу, као и у академском дискурсу (однос надређености / подређености, тј. однос вишег / нижег друштвеног статуса који се исказује путем језика кроз употребу личних заменица *tu-Vu*). На крају овог поглавља језик се разматра у контексту језичких идеологија као саставног дела друштвених заједница.
4. Четврто поглавље рада (*Појам учтивости и теорије о њему*) бави се учтивошћу као концептом који представља друштвени феномен који илуструје друштво и културу и као социолингвистички феномен, док се употреба принципа учтивости у дискурсу посматра као одраз когнитивних културних модела једне друштвене заједнице и као показатељ друштвених односа. Ауторка полази од прагматичког аспекта учтивости будући да се овај појам превасходно изучавао у оквиру прагматике, те наводи најрелевантније ауторе у овој области. За потребе истраживања у свом раду, ауторка усваја постмодернистички приступ, тј. *дискурзивни модел учтивости* у коме не постоје унапред дефинисана правила, већ се она мењају у складу са датим контекстом. Поменути приступ учтивости кључни је за истраживање у овом докторском раду, будући да се у њему анализира контекст српске и шпанске академске заједнице, као и поимање учтивости од стране самих учесника у интеракцији.
5. Пето поглавље рада (*Универзитетски систем и односи у њему*) представља осврт на универзитетски систем, друштвене односе који владају на универзитету, као и на академски дискурс који је својствен комуникацији на универзитетима и факултетима у оквиру њих, будући да се академска заједница као значајна друштвена заједница налази у фокусу емпиријског истраживања овог докторског рада. Првобитно се разматра универзитет као друштвена институција, затим се прави осврт на универзитет као наслеђе хумболтовског система, будући да су идеје које је изнео Вилхелм фон Хумболт постале основа за обликовање универзитета широм света, док се на крају разматра академска комуникација и њене карактеристике.
6. Шесто поглавље рада (*Методолошки оквир рада*) представља детаљан приказ методологије истраживања. У складу са општим циљем, тј. са испитивањем академског дискурса између професора универзитета (Универзитет у Београду/Универзитет у Крагујевцу/Универзитет у Гранади) и студената докторских студија, ауторка је спровела интердисциплинарно квалитативно социолингвистичко истраживање, примењујући компаративни метод. Као методолошки поступак, одабрана је студија случаја. Методе прикупљања квалитативних података биле су присуство предавањима/семинару на докторским студијама где су се вршиле опсервације, а затим се обављали полуструктурирани интервјуи са професорима који држе та предавања/семинар, као и са студентима који су их похађали. Корпус истраживања

чинили су сви прикупљени записи из спонтаног дискурса током опсервација, примери из интервјуа, као и интерпретација академског дискурса.

7. Седмо поглавље рада (*Резултати емпиријског истраживања: Србија и Шпанија*) представља резултате и анализу резултата емпиријског истраживања. Прво су представљени резултати и анализа опсервација предавања/семинара са нагласком на професорима, а затим са нагласком на студентима. Потом следе резултати и анализа полуструктурираних интервјуа са професорима, док су након тога изложени резултати полуструктурираних интервјуа са студентима. У последњем потпоглављу овог поглавља, ауторка се бави резимирањем целокупних резултата истраживања. Анализа резултата указала је на веома висок степен подударности између српске и шпанске академске заједнице где су на снази веома слични или исти когнитивни културни модели.
8. Осмо поглавље рада (*Закључна разматрања*) представља резимирање тема од значаја за рад, методологије и резултата истраживања. Поред осврта на општи циљ и извођење општег закључка истраживања, ауторка наводи три специфична циља до којих је требало доћи путем истраживања и анализе резултата. Затим наводи одговоре на седам истраживачких питања изведених из специфичних циљева, која су била смернице за анализу резултата, као и крајњи циљ истраживања. На крају поглавља ауторка даје препоруке за будућа истраживања у оквиру ове области, али и других сродних области.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација Јелене Ковач је савесно и зрело урађен рад, писан на основу одличног познавања релевантне литературе, али и са способношћу за њену критичку процену. С обзиром на наведено, овај докторски рад представља допринос савременим социолингвистичким истраживањима не само у нашој средини већ и на међународној академској сцени.

Кандидаткиња је у овом раду уложила изузетан труд да, на основу спроведеног емпиријског истраживања на универзитетима у Србији и Шпанији, идентификује когнитивне културне моделе и принципе учтивости заступљене у дискурсу српске и шпанске академске заједнице, користећи квалитативну методологију и дефинишући један нови когнитивни културни модел (*когнитивни културни модел индивидуалног испољавања*) као саставни део обе академске заједнице. Овакво истраживање до сада није спроведено нити су когнитивни културни модели у спреси са принципима учтивости до сада класификовани и анализирани на овај начин.

Тема когнитивних културних модела и принципа учтивости у академском дискурсу није до сада обрађивана у контексту српске и шпанске академске заједнице, односно из перспективе теорије когнитивних културних модела, теорије учтивости, критичке социолингвистике, когнитивне социолингвистике, когнитивне антропологије и критичке анализе дискурса. Појмови који се у овом раду користе (попут појмова *когнитивни културни модел, учтивост, академски дискурс, компаративни приступ*) коришћени су до сада за анализу друге врсте истраживања, али не и истраживања у вези са когнитивним културним моделима и принципима учтивости у академском дискурсу у Србији и Шпанији, уз примену студије случаја.

Вредност истраживања представља бављење темом когнитивних културних модела и принципа учтивости који се налазе се у основи друштвеног, те самим тим и говорног, понашања и обликују друштвене односе, самим тим и односе моћи, унутар српске и шпанске академске заједнице, што упућује на њихов значај за изучавање организације академских заједница. Стога, ауторка је овим истраживањем осветлила неке од аспеката друштвене организације српске и шпанске академске заједнице, као и односе унутар друштвене хијерархије, обрађујући поменуте теме кроз дискурс између универзитетских предавача и студената докторских академских студија у две земље. Резултати анализе указују на знатна поклапања у српској и шпанској академској заједници када је реч о комуникацији као одразу културних модела, што помаже у разумевању и тумачењу друштвено и културно конструисаних комуникативних образаца и понашања.

Кандидаткиња је такође дала свој допринос кроз сам одабир теме и спровођење емпиријског истраживања на универзитетима у Србији и Шпанији, имајући у виду да когнитивни културни модели и учтивост нису у довољној мери стручно обрађени у научној литератури из области српске и шпанске лингвистике. Иновативност рада огледа се и у интердисциплинарном карактеру рада будући да оваква истраживања скрећу пажњу на потенцијал дубљег разумевања језика, друштвених заједница и културе кроз сарадњу различитих научних дисциплина и поддисциплина.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Ковач, Ј. М. 2019. „Когнитивни културни модели у спрези са принципима учтивости у академском дискурсу: студија случаја“, у: Гудурић, Снежана и Радић-Бојанић, Биљана (ур.) *Језици и културе у времену и простору 8/1*, Тематски зборник са конференције *Језици и културе у времену и простору 8* (одржане 17. новембра 2018. године на Филозофском факултету, Нови Сад), Нови Сад: Филозофски факултет: Педагошко друштво Војводине (Будисава : Кримел), стр. 419-432.

2. Kovač, J. 2019. "Modelos culturales cognitivos y la cortesía en el discurso académico: estudio de caso enfocado en la población estudiantil universitaria", en: Pejović, Anđelka et al. *Estudios hispánicos serbios y retos de la contemporaneidad*, Actas de la Segunda conferencia nacional de hispanistas serbios (Facultad de Filología, Universidad de Belgrado, 20-22 de septiembre de 2018). Belgrado: Facultad de Filología, Universidad de Belgrado (Зборник радова са Друге националне конференције хиспаниста (Филолошки факултет Универзитета у Београду, 20-22. септембра 2018)), pp. 157-165.

3. Ковач, Ј. М. 2017. „Теорија учтивости у спрези са индиректним говорним чиновима: социопрагматички приступ дискурсу“. *Свеске: књижевност, уметност, култура*. Година XXVII / број 123, Панчево: Мали Немо, стр. 101-106.

VII ZAKЉUČCI OДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања овог интердисциплинарног рада који почива на постулатима критичке социолингвистике, когнитивне социолингвистике, когнитивне антропологије и критичке анализе дискурса, истакли су могуће тачке укрштања језика, културе и когниције у друштвеним заједницама, уз пружање потпунијег схватања језичких, културолошких и друштвених феномена у српској и шпанској академској заједници. Истраживање представља допринос бољем разумевању две друштвене заједнице кроз идентификовање когнитивних културних образаца и принципа учтивости у академској комуникацији, представљање начина поимања учтивости од стране универзитетских предавача/студената докторских студија и препознавање сличности и разлика између српских и шпанских комуникативних образаца унутар академског дискурса.

Прво су представљени резултати опсервација предавања/семинара са нагласком на професорима, а затим резултати опсервација са нагласком на студентима. За представљање и анализу резултата коришћена је квалитативна методологија и издвојено је неколико целина. Пре анализе самог дискурса између учесника истраживања и сумирања резултата, ауторка се осврнула на изглед учионица и распоред у њима будући да је распоред у учионици представљао један од важних аспеката интеракције који је праћен током опсервација. Први когнитивни културни модел издвојен у овом сегменту који постоји у академским институцијама, те самим тим у академским заједницама, дефинисан је као когнитивни културни модел академије, који се очитује како у физичком простору, тако и у самом дискурсу. Когнитивни културни модел академије преплиће се са традиционалним когнитивним културним моделом, односно когнитивним културним моделом хијерархије, према коме се јасно зна унапред коју улогу има свако од учесника, ко како треба да се понаша, на који начин се ко коме обраћа. Овакви когнитивни културни модели подразумевају и употребу учтивих језичких облика од стране свих учесника у комуникацији. Постоји висок степен подударња када је реч о изгледу учионица на факултетима у Србији и Шпанији, као и висок степен подударња у самој комуникацији између професора и студената. Професори из Србије и Шпаније, који су учествовали у истраживању, показали су да у односу са студентима не демонстрирају моћ ни кроз академски дискурс ни кроз академско понашање. Српска и шпанска академска средина нису једнаке у свим сегментима, међутим, разлике које су запажене нису велике због чега се изводи закључак да анализа у много већој мери омогућава да се увиде првенствено тачке спајања него раздвајања у оквиру српске и шпанске академске заједнице.

Потом су уследили резултати полуструктурираних интервјуа са професорима, док су након тога изложени резултати полуструктурираних интервјуа са студентима. Анализа резултата показала је да је у већини случајева писана комуникација формалнија од усмене будући да захтева одређене комуникативне обрасце у самом тексту, док то са усменом комуникацијом није случај. У одређеним ситуацијама, као што је, на пример, први контакт, сви ће да прибегну формалнијем обраћању, међутим, уколико се комуникација наставља, постепено се може прећи на неформалнији стил, што се најчешће и дешава како у Србији, тако и у Шпанији. Сви интервјуисани учесници истраживања сагласни су са тим да је учтивост потребна, како у академском контексту, тако и у свакодневном животу, као и да

бити неформалан није синоним за неучтиво понашање. Стога, учтивост се поима на исти или сличан начин од стране свих интервјуисаних ученика истраживања. Сличности у одговорима професора и студената докторских студија из Србије и Шпаније веома су велике у односу на све теме и подтеме које су обрађене током интервјуа. Дакле, постоји веома висок ниво подударности између одговора, што показује да српски/шпански професори и студенти деле сличне или исте когнитивне културне моделе када је реч о академској заједници чији су чланови.

Не постоје велике нити суштинске разлике у начину комуникације када је реч о српској и шпанској академској заједници, из чега произлази да су у оквиру испитиваних академских заједница у Србији и Шпанији на снази исти или веома слични когнитивни културни модели. Стога, академски дискурс у ове две земље одвија се на исти начин или, пак, уз минималне разлике у одређеним ситуацијама. Професори који су учествовали у овом истраживању показали су когнитивни културни модел модернизације у свом приступу, који делује веома подстицајно и охрабрујуће на студенте докторских студија, тако да студенти не зазиру од комуникације, како током предавања, тако и ван учионице или путем електронске поште. Дакле, овакав когнитивни културни модел у академском дискурсу утицао је на успостављање добрих односа између професора и студената будући да се испољавају стратегије сарадње током комуникације, било писане или усмене. Када је реч о српским/шпанским студентима, сви они такође поседују когнитивни културни модел академије, док је традиционални когнитивни културни модел нарочито изражен код српских студената. У случају шпанских студената, прибегавају му у ситуацијама када су професори старији или уколико немају много контакта са њима, што је довело до закључка да у шпанском студентском академском дискурсу преовладава когнитивни културни модел модернизације.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња Јелена Ковач је у свом докторском раду обрадила значајну и занимљиву тему која је била врло мало истраживана у области социолингвистике у српској академској средини. Резултати докторског рада на тему *Когнитивни културни модели и принципи учтивости у академском дискурсу: Србија и Шпанија као студије случаја* дају одговоре на истраживачка питања која је ауторка поставила на почетку свог истраживања, а која се тичу идентификовања начина комуникације у српској и шпанској академској заједници, препознавања/уочавања когнитивних културних модела у српском и шпанском академском дискурсу, поимања учтивости од стране српских и шпанских професора/студената докторских студија и препознавања сличности и разлика између српске и шпанске академске заједнице. Кандидаткиња је веома зрело и детаљно приступила анализи користећи квалитативну методологију и показујући способност формулисања стечених сазнања и формирања јасних, научно заснованих, закључака и ставова. Резултате свог истраживања протумачила је на релевантан и убедљив начин, а приказала их је прегледно и систематично.

IX ПРЕДЛОГ

Комисија препознаје вредност истрајног и приљежног рада кандидаткиње Јелене Ковач и предлаже Већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да рукопис под насловом *Когнитивни културни модели и принципи учтивости у академском дискурсу: Србија и Шпанија као студије случаја* прихвати као докторски рад који испуњава услове предвиђене законом, а да кандидаткињу Јелену Ковач позове на усмену одбрану.

У Београду, 27. август 2020. године

КОМИСИЈА:

Проф. др Јелена Филиповић, редовна професорка
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Проф. др Ана Кузмановић Јовановић, ванредна професорка
Универзитет у Београду, Филолошки факултет

Доц. др Драган Станојевић, доцент
Универзитет у Београду, Филозофски факултет